

УДК 811.111'42

Ємельянова О.В.

**ПАРИТЕТ СТАТУСУ АДРЕСАТА-ЗАКОХАНОГО/ЗАКОХАНОЇ
В АСПЕКТІ АНАЛІЗУ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ
КОМУНІКАЦІЇ**

Стаття присвячена аналізу невербальних засобів комунікації, задіяних адресатом-закоханим/закоханою, що свідчать про паритет його/її статусу. Дослідження проводиться з урахуванням актуалізованої адресатом комунікативної позиції.

На авансцені сучасної мовознавчої науки знаходиться людина в усьому нескінченному розмаїтті психічних, фізичних та поведінкових проявів, які знаходять своє закріплення як у вербальних, так і невербальних засобах комунікації.

Об'єктом даного дослідження обрано невербальні засоби комунікації, задіяні адресатом-закоханим/закоханою в процесі міжособистісного спілкування. Предметом аналізу виступають фонаційні, кінетичні та проксемічні засоби, що віддзеркалюють рівність статусу адресата-закоханого/закоханої. Мета даної статті полягає у виокремленні невербальних засобів комунікації, що свідчать про паритет статусів співрозмовників, з урахуванням комунікативних позицій інтерактантів.

У руслі трансактного аналізу, що має на меті вивчення інтерактивної складової комунікації, зв'язків та взаємовпливів учасників спілкування з урахуванням активізованих ними его-станів (Дитини, Батька, Дорослого) [2, 11], розглядаються два рівні, які визначають поведінку людини – соціальний та психологічний, або, інакше кажучи, рольовий модус та комунікативна позиція (термін запропонований Ф.С. Бацевичем [1, 110]).

У термінах даного аналізу одиницею спілкування виступає трансакція – соціальна дія, що складається із стимулу та реакції, яка може бути вербальною, невербальною чи комбінованою. Мета трансактного аналізу – з'ясувати, який его-стан – Батько, Дитина чи Дорослий – є відповідальним за

трансактний стимул та здійснює трансактні реакції (додаткові, перехресні, приховані/подвійні) [2].

З лінгвістичної точки зору ми розуміємо поняття “трансакція” як єдність мовленнєвих кроків, поєднаних тематично, що забезпечують досягнення на тому чи іншому етапі мети спілкування. Тобто у нашому розумінні поняття трансакції відповідає поняттю мікродіалога.

Е.Берн зазначає, що спостереження за спонтанною соціальною діяльністю свідчать, що з плином часу форми поведінки людей (пози, голос, розмовний словниковий запас) значно змінюються. Ці зміни зазвичай супроводжуються і емоційними, причому набір схем поведінки співвідноситься з певним станом свідомості, досить часто несумісним з попереднім. Ці розбіжності та зміни, як вважає Е.Берн, свідчать про існування різних станів *Я* [2]. У трансактному аналізі виділяють три еґо-стани:

- (1) стани *Я*, дублюючі образи батьків;
- (2) стани *Я*, автономно спрямовані на об’єктивну оцінку реальності;
- (3) стани *Я*, що діють з моменту їх фіксації в ранньому дитинстві та представляють собою архаїчні пережитки.

Ці стани відповідно кваліфікуються як *Батько*, *Дорослий* та *Дитина*.

Е.Берн вважає, що людина в кожен момент часу активізує один із станів *Я* – Батька, Дорослого чи Дитини, причому багато людей переходять від однієї ролі до іншої досить легко, оскільки: (1) у кожної людини були батьки (або ті, хто їх заміняв), і він зберігає в собі набір станів *Я*, що відтворюють стани *Я* його батьків (як він їх запам’ятав). Ці батьківські стани *Я* за деяких обставин активізуються: “Кожен носить в собі Батька”; (2) всі люди (не виключаючи і дітей) здатні на об’єктивну обробку інформації за умов, якщо активізовані відповідні стани їх *Я*: “В кожній людині є Дорослий”; (3) кожна людина була молодшою, аніж зараз, тому вона зберігає спогади попередніх років, які можуть активізуватися в певний момент: “Кожен приховує в собі маленького хлопчика чи дівчинку” [2, 17].

Рівність статусу адресата-закоханого/закоханої (паритет його комунікативних прав та обов'язків) має безпосередній зв'язок з актуалізованою комунікативною позицією (Дитина, Батько, Дорослий) та є маркованим на невербальному рівні.

Беручи до уваги той факт, що універсальним засобом інформаційного обміну між людьми є словесне мовлення, слід зазначити, що адекватне і повне розуміння висловлювання неможливе без урахування невербального супроводу.

Невербальна поведінка є біологічно детермінованою системою, що експлікує фізіологічний вияв емоцій та забезпечує передачу певної інформації. Мовна семіотика, як лінгвістична універсалія, формується за рахунок мовних засобів, до яких належать і номінації невербальної знаковості. Праці в галузі комунікативної лінгвістики, невербальної семіотики акцентують увагу на дієвому характері невербальних засобів як індикаторів емоційного стану людини [3; 4]. Поділяючи точку зору В. В. Богданова стосовно того, що невербальний компонент комунікації обслуговує вербальний [3, 20], пересвідчуємося в ролі невербальних компонентів не лише як допоміжних засобів комунікації, але й як актуалізаторів загального смислу висловленого, які за своєю інформативністю є такими ж важливими, як і словесні знаки, чи важливіші за них у плані експресивності або економії мовних зусиль [5, 83]. В умовах вербальної комунікації набуває актуальності дослідження особливостей мовної інтерпретації невербальної поведінки як емоційно інформативної та важливої за прагматичною спрямованістю складової процесу спілкування.

До невербальних засобів комунікації традиційно відносять:

- фонацію, під якою розуміють силу голосу, тембр, особливості дикції;
- кінетику, під якою розуміються жести, міміка, пози;
- проксеміку – відстань, що розділяє комунікантів [4, 4].

Опрацьований фактичний матеріал уможливив виділити наступні типові невербальні маркери **комунікативної позиції адресата-турботливого Батька**, що віддзеркалюють рівність статусу адресата:

<p>- фонаційні:</p> <p><i>to say gently/supportively; to say softly; to say patiently; to say tolerantly; to say slowly; to say in mild tone; to answer tenderly; to cajole; to whisper; to say wearily/anxiously; a concern in smb's voice</i> і т. і..</p>	<p>Наприклад: <i>Дівчина намагається з'ясувати, що непокоїть її коханого.</i></p> <p><i>He looked at the floor, black and white marble. He looked at the walls, arsenic green fading to yellow; at the carved ceiling, the bogus Corinthian plasterwork; then back at the disarrayed bedroom.</i></p> <p><i>"Look at me, Bill," she said gently. "What's wrong?" (H. Macinnes).</i></p>
<p>- кінетичні:</p> <p>(а) погляд: <i>to look at smb. gently/with love/with kindness</i> і т. і..</p> <p>(б) посмішка: <i>to smile; to give a smile; to laugh</i> і т. і..</p> <p>(в) кінєми губ: <i>to kiss smb. paternally on the cheek; to kiss one's forehead</i> і т. і..</p> <p>(г) рухи тіла та його частин: <i>to strike one's cheek; to put out a hand and touch one's cheek; to strike one's forehead gently; to touch one's hair; to reach a hand towards smb.; to rock smb. backwards and forwards against smb.</i> і т. і..</p>	<p>Наприклад: <i>Дівчина невміло освідчується в коханні.</i></p> <p><i>"You are too good to me. I don't know why you're so good."</i></p> <p><i>He touched her face. "It's just because I love you. People do it all the time, it isn't so odd."</i></p> <p><i>She got up and they went on, and after a while she said, "I want to say it too. It's very dark, it makes me blush at myself."</i></p> <p><i>Toby laughed. "It's dark, there's no one looking. I won't look" (E.Walker).</i></p>

<p>- проксемічні:</p> <p><i>to move a short step closer; to come a step closer; to rush over; to cross the distance between smb. і т.і..</i></p>	<p>Наприклад: Дівчина бажав втекти у почуттях коханого.</p> <p>“Alastair, do you love me? Truly love me?”</p> <p>“Fiona.” There was a concern in Alastair’s voice as <u>he rushed over</u>. “Did something happen to you today?...” (K.Blickle).</p>
--	--

Найтипівішими невербальними маркерами **комунікативної позиції адресата-слухняної Дитини**, що експлікують паритет його/її статусу, виявилися:

<p>- фонаційні: <i>to purr; to yell laughing; to say softly/teasingly/warmly; to inform smb. briskly; to burst out; to say with the restrained eagerness; curious voice; cheerful voice; to blur (out); to gulp; to gasp і т.і..</i></p>	<p>Наприклад: Чоловік робить коханій комплімент.</p> <p>“You know, you’ve got nice eyes,” he said.</p> <p>“You really mean that?” I <u>blurted out</u>, stunned by his compliment (J.Redish).</p>
<p>- кінетичні:</p> <p>(а) погляд: <i>to glance sheepishly at smb.; to look shyly; to look at smb. uncertainly; to look down at smb.’s feet /at the ground; to remain staring at smb.; to stare at smb.; to stare up into smb’s face і т.і..</i></p> <p>(б) посмішка: <i>to giggle; to giggle loosely; to laugh; to let out a goofy laugh; to smile; to smile shyly; to smirk,</i></p>	<p>Наприклад: Дівчина пропонує коханому разом провести вечір.</p> <p>Peter: “Are you asking me out?”</p> <p>Faith: “Yes. I am.”</p> <p>Peter (gently): “In that case... no...”</p> <p>She <u>looks down at the ground</u>. Nods.</p> <p>Peter: “I don’t have other plans” (D. Drake);</p> <p>Наприклад: Хлопець, зробивши</p>

<p><i>to grin with embarrassment</i> і т.і..</p> <p>(в) кінєми голови: <i>to nod; to nod vigorously; to nod head wildly, hair flapping; to nod little sadly; to shake one's head</i> і т.і..</p> <p>(г) кінєми губ: <i>to kiss; to give a peck on the cheek; to bite one's lip</i> і т.і..</p> <p>(д) мїміка та колїр обличчя: <i>to wince; to give smb. a wink; to flush slightly; to blush</i> і т.і..</p> <p>(є) динамічні рухи тіла та його частин</p> <p>- зухвалї рухи: <i>to knock one's cap to the back of one's head; to thrust thumbs into the straps of one's overall</i> і т.і..</p> <p>- контактні рухи: <i>to cling to one's hand; to reach out and touch one's arm; to put out one's hand to touch smb.; to place one's hand on smb.'s arm flirtatiously; to hug smb.; to graze one's palm with fingernails</i> і т.і..</p>	<p>подарунок коханій, намагається таким чином загладити свою провину.</p> <p><i>Kat: "You can't just buy me a guitar every time you screw up, you know."</i></p> <p><u>He winces.</u></p> <p><i>Patrick: "Yeah, I know. But then, you know, there's always drums and bass and maybe even one day a tambourine."</i></p> <p><u>He gives her another kiss, which she breaks off again</u> (K.L. McCullah, K. Smith).</p> <p>Наприклад: Дївчина прагне з'ясувати, чому змінилося ставлення коханого до неї.</p> <p><i>Helen, gazing at him, said quietly: "What's come over you, lately, Harry?"</i></p> <p><u>He forced a grin, knocked his cap to the back of his head:</u> "What d'you mean?" he asked, gazing at her (W.Greenwood);</p> <p>Наприклад: Освідчення в коханні.</p> <p><i>"I think you are the best man that ever lived."</i> Julia wobbled out of the car and <u>hugged him.</u></p> <p><i>Delighted, delirious, Chessy</i> <u>hugged her right back</u> (R.Brown).</p>
<p>- проксемічні: <i>to lean towards smb.; to walk over to smb.; to move towards</i></p>	<p>Наприклад: Дївчина освідчується у коханні.</p>

<p><i>smb. і т.і..</i></p>	<p><i>On a sudden <u>she leaned towards him</u> and murmured, with suppressed ardour: “Oh, Harry, I do love you... I do really.”</i></p> <p><i>He looked at her, pleased, surprised “Do y’, Helen?” he murmured, with a tiny smile (W.Greenwood).</i></p>
----------------------------	---

Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що актуалізація адресатом-закоханим/закоханою **комунікативної позиції Дорослого** не є досить поширеною під час мовленнєвої взаємодії між закоханими. Невербальними маркерами даної комунікативної позиції, що свідчать про рівність статусу адресата, виявилися:

<p>- кінетичні:</p> <p>(а) посмішка: <i>to grin up; to smile</i> і т.і..</p> <p>(б) погляд: <i>to look reflectively</i> і т.і..</p>	<p>Наприклад: <i>Дівчина має на меті з’ясувати, що в ній найбільш приваблює коханого.</i></p> <p><i>“I’m so glad. ... Why do you want me?” she asked suddenly.</i></p> <p><i><u>I smiled</u> and addressed the listening sky. “Because you look like a million dollars, and you make me feel like a man.”</i></p> <p><i>“Didn’t you feel like a man before?”</i></p> <p><i>“Not specially” (N. Monsarrat);</i></p> <p>Наприклад: <i>Дівчина аргументує свою точку зору.</i></p> <p><i>“He could have written to my</i></p>
---	--

	<p><i>father – made some move.”</i></p> <p><i>“You don’t understand about pride? Strange,” <u>he looked at her reflectively.</u></i></p> <p><i>“I would have said you had a strong streak of it yourself” (S.Craven).</i></p>
<p>- просодичні: <i>to say imperturbably/evenly/equably/dismissingly, to say with equanimity</i> і т.і..</p>	<p>Наприклад: <i>Закохана намагається пояснити свою поведінку.</i></p> <p><i>“Bill,” she said, “I didn’t go to David’s apartment for what you think. I was very, very tired. The party seemed endless, and I borrowed one of his rooms for the night. He has twelve. I might have been blocks away from him. Will you believe me?”</i></p> <p><i>“Sure,” Bill <u>said,</u> <u>with equanimity.</u> “But what about Elaine?”</i></p> <p><i>“David wanted to see me last night, and I said he could bring a girl – that was all there was to it.”</i></p> <p><i>“But now look,” Bill said, <u>his voice reasonable.</u> “He wouldn’t have brought the girl if I hadn’t been here. And according to Elaine, she knew exactly what she was being used for” (R.Carroll).</i></p>

Таким чином, результати аналізу досліджуваного матеріалу дозволяють констатувати, що мовленнєва взаємодія між закоханими з позиції турботливого Батька, слухняної Дитини, Дорослого, виступаючи маркованою

на вербальному та невербальному рівнях, характеризується кооперативною спрямованістю та експлікує симетричне мовленнєве вираження статусу адресата-закоханого/закоханої, при чому як з боку чоловіків (29,1 %), так і з боку жінок (28,4 %) найбільш частотною є актуалізація комунікативної позиції слухняної Дитини, що пояснюється високою позитивною емоційністю кооперативної мовленнєвої взаємодії між закоханими. Певний спектр невербальних елементів комунікації (фонаційних, кінетичних, проксемічних), серед яких особливої значущості набуває щира посмішка та сміх, виступають маркерами паритету статусу адресата-закоханого/закоханої.

Подальшу перспективу дослідження вбачаємо у детальному аналізі реалізованих адресатом-закоханим/закоханою мовленнєвих актів з урахуванням актуалізованої ним/нею комунікативної позиції, вивченні особливостей взаємодії невербальних та вербальних компонентів у ситуації комунікативного співробітництва, конфлікту.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бацевич Ф.С.* Основи комунікативної лінгвістики. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2004. – 344 с.
2. *Берн Э.* Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений. Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы. – Л.: Лениздат, 1992. – 400 с.
3. *Богданов В.В.* Функции вербальных и невербальных компонентов в речевом общении // Языковое общение: единицы и регулятивы: Межвуз. сб. научн. тр. – Калинин: Калининск. гос. ун-т. – 1987. – С. 18-25.
4. *Богданов В.В.* Речевое общение. Прагматические и семантические аспекты. – Л.: Ленинградский ун-т, 1990. – 88 с.
5. *Серякова И.И.* Лексико-семантические и коммуникативно-функциональные особенности языковых единиц, описывающих невербальное средство коммуникации “голос” в современном английском языке: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 1989. – 182 с.

Емельянова Е.В. Паритет статуса адресата-влюбленного/влюбленной в аспекте анализа невербальных средств коммуникации.

Статья посвящена анализу невербальных средств коммуникации, задействованных адресатом-влюбленным/влюбленной, которые свидетельствуют о паритете его/ее статуса. Исследование проводится с учетом актуализированной адресатом коммуникативной позиции.

Yemelyanova Y.V. Addressee-lover's status parity in the aspect of analysis of non-verbal means of communication.

The article deals with the analysis of non-verbal means of communication used by the addressee-lover which prove the parity of his/her status. The research is conducted taking into consideration addressee's communicative position actualized by him/her.